

Pèl & Ploma

Barcelona – Maig 1902 – Un núm. 1 Pta.

Ayuntamiento de Madrid.

Sumari

TEXT

LA CAMPANA SUBMERGIDA (Die Versunkene Glocke),
per *Salvador Vilaregut*.
ESCENA FINAL DEL PRIMER ACTE DE LA CAMPANA SUB-
MERGIDA, per *Gerhart Hauptmann*. (Traducció ca-
talana de *Salvador Vilaregut*).
EL VINO (poesia), per *Luis Rivero González*.
AL BOSCH (poesia), per *Manel Montoliu*.
LA SADA YACCO A BARCELONA, per *Un de la platea*.
ELS DIBUIXOS DEL PRESENT NÚMERO.

LA EVOLUCIÓN DEL ARTE MODERNO (Primera conferen-
cia dada en el Ateneo Científico de Valencia),
per *Domenech*.
LA LLUYTA (poesia) per *Apeles Mestres*.
PIRINEU CATALÀ, per *M. U.*
NIT D'AGOST, per *Joan Rosselló*.
TEATRES.
IV ANY PÈL & PLOMA.

GRAVATS

FAC-SIMIL, dibuix
PORTADA, dibuix
DIE VERSUNKENE GLOCKE (El pastor),
dibuix
DIE VERSUNKENE GLOCKE (Rautende-
leiny), dibuix de *R. Casas*
DIE VERSUNKENE GLOCKE (Ondi) di-
buix
DIE VERSUNKENE GLOCKE (El Faunet),
dibuix
DIBUIX, per *A. de Riquer*.
DIE VERSUNKENE GLOCKE (Mestre Enric), dibuix de
R. Casas.
GERHART HAUPTMANN, del periòdic *Der Tag*.
DIE VERSUNKENE GLOCKE (portada del programa),
dibuix de *Vogler*.
FANTASIA NIETZSCHEANA, quadre den *Xiró*.

DA ROSA, dibuix per *R. Casas*.
SADA YACCO, dibuix
OTOJIRO KAWAKAMI, dibuix de *R. Casas*
MIS LOFE FULLER, dibuix
WEINGARTNER, dibuix
MONASTIR DE RIPOLL.
TORRE ROMÀNICA DE MOLLÓ.
SANTUARI DE LA VERGE DE MONTGRONY.
GORC NEGRE D'EROL.
IGLESIA DE SANT ANIOL.
FRAGMENT DEL PORTAL DE L'IGLESIA DE SANT GENÍS LES
FONTS.
PORTAL DE L'IGLESIA DE LA TRINITAT, DE BELLESGUARD
(PIRINEUS ORIENTALS).
TORRE DEL BELLOTGE D'ARLÉS DEL TECH.
PORTADA DEL MONASTIR DE RIPOLL.
DETALLS DE LA XIMENEIA DEL CANIGÓ.

Pèl & Ploma

PERIÒDIC MENSUAL AM DIBUIXOS

96, PASSADU DE GRACIA, INTERIOR, BARCELONA

SUSCRIPCIÓ ANYAL:

Barcelona . . . 10 pessetes.
Espanya . . . 12 pessetes.
Unió postal . . 12 francs.

Se publicará una vegada cada mes, un número
que contindrà al menos 32 pàgines de text i gravats.
Repartirà gratuïtament aquest any a tots els sus-
criptors, sis fac-símils tirats en colors, per la casa
J. Thomas, de Barcelona.

Además del nou cartell anunciador del any 1901-
1902, se regalarà a cada suscriptor UN DIBUIX
ORIGINAL d'en Ramón Casas, quin valor intrín-
sec supera al preu de subscripció.

Els subscriptors a *Pèl & Ploma*, tindran dret a una
reducció de 50 % al preu de subscripció de la pu-
blicació *Affiches imaginaires*, executada per la casa
J. Thomas.

PUNTS DE VENDA & SUSCRIPCIÓ:

L'AVENÇ, 20, Ronda Universitat.
VERDAGUER, Rambla del Centro.
DURAN Y BORI, Carrer de Fernando.
A. LÓPEZ (Llibreria Espanyola), Rambla del
Centro.
PIAGET, Rambla del Centro.
CASTELLÀS, Portaferrissa, 16.
FAYANS CATALÀ, Carrer de les Corts, 289.
KIOSKO MODERNO, Pla de la Boqueria.
PONS, Carrer de Pelayo, 46, llibreria.
PARIS. — Ed. Sagot, 39 bis, Rue Châteaudun.
NEW-YORK. — Calsina y Salvat, «Carter» building,
Corner Eighth Street & Broadway.

La Campana Submergida

(Die Versunkene glocke)

EN aquesta obra, calificada per son autor, en Gerhart Hauptmann, de *rondalla dramàtica*, hi trovem maravellosament foses, dugues influències que constitueixen els elements fonamentals de la mateixa. La influència ibseniana, en primer lloc, doncs tot el problema que en ella s'hi exposa — la lluita del home pera realitzar un ideal impossible en aquesta vida — hi està tractat per un cantó a la manera d'Ibsen en son drama *Halvard Solness*; i en segon lloc, la influència wagneriana, doncs el mateix problema indicat, resulta a voltes presentat a la manera de Wagner en son drama líric *Tannhäuser*.

Aquesta influència de Wagner, se fa encare mes visible en la textura de certes escenes, en el caràcter sobrenatural de alguns personatges, i un aire plàstic en la disposició de la majoria dels quadros. Mes per sobre de aquestes dugues influències, experimentades per en Hauptmann i transformades per ell mateix en una obra especial i personalíssima, hi domina encare un altre element que la fa en extrèm curiosa i potser sense parella en la moderna literatura escènica. Ens referim a la estructura externa de rondalla popular, am que son autor — poeta eminentíssim i profundament alemany — l'ha envolcallada. Efectivament, tota la transcendència del gran problema que en son fons hi batega violentament, amb intensitat trágica verament ibseniana i tota la part fantàstica i alegòrica am que pren forma'l mateix am quasi tota la forsa fréstega i colorit teatral extraordinari del genial poeta-músic de *L'anell del Nibelung*, les ha foses Hauptmann dintre de la boirosa poesia de les rondalles del poble alemany. Heus aquí l'encant primordial de

La Campana Submergida. Les visions somnioses dels abetars atapaits, esfumats per la boira i revinclats per la tempesta; les fades hermoses, pentinant ses cabelleres d'or a les resplandors dels pous màgics, en quines fondaries hi viuhen els vells ondins llegendaris, els genis entremaliats del boscos am gran justesa personificats en el faune helénic eternament jove, les bruixes horribles malfactores i sarcàstiques, les curacions miraculoses i'ls filtres de mort i de vida arrenjats per les mateixes, els travestiments que desorientan o enganyan, les fornals embruixades, obertes en les entranyes dels cingles, en les que, a les resplandors del ruent pilot de brasses, trevalla'l mestre fundidor, amb ardidesa salvatge, entre ruixims irisats de guspíres, tenint per esclaus somisos a les divinitats acuàtiques i boscanes. Tots aquestos elements poètics i de gran caràcter pintoresc al mateix temps, serveixen, habilment colocats per en Hauptmann, per donar extraordinari ambient popular a sa obra dramàtica la qual resulta arrodonida per complert am l'aditament del llenguatge que l'autor emplea, sempre fluid, natural i concis, plè de termes típics i locals i de refrans de la terra, i amorosit tot ell pels tocs suprems de poesia frescal i de conceptes lluminosos d'una gran bellesa.

L'assumpto de la rondalla dramàtica no pot esser mes hermós.—Veusaquí que'l Mestre Enric, vivia en un poble de montanya, am sa muller Magda, montanyenca senzilla, tota bondat, i am sos fillets, estimat de totom, sent l'orgull del Rector del poble per les campanes de só vibrant i dols que de sa fundició eixian, proclamant am ses llengües de bronzo desde dalt dels companars la sabiesa del mestre que'ls había donat la vida. I veus aquí que un jorn, la pietat dels feligresos de la encontrada, va edificar una capella en lo cim mes alt de les serres que vorejaban el poble i la campana de la capella yá esser encarregada a Mestre Enric, que després de séries meditacions i grans trevalls va acabar una campana d'un só puríssim, com un chor d'àngels, la qual desde'l cim de la montanya había d'expandir pels aires am sas batallades sonores, la joia, la pau, la fé i l'amor de Deu. Mes veusaquí també, que'ls genis dels boscos, al sapiguer aitals

«DIE VERSUNKENE GLOCKE» (EL PASTOR)
DIBUJ DE R. CASAS

«DIE VERSUNKENE GLOCKE» (RAUTENDELEIN),
DIBUJ DE R. CASAS

projectes dels homes de les valls, s'oposan tossudament a que s'torvi la pau ditzosa de les boscuries, de les prades i dels cimals rocosos, am la presencia de semblant símbol tan sorollós i aixordador com ofensiu i depressiu per ells. Un faune esbojerrat trenca una de les rodes de la carreta que porta la campana; aquesta va caient de roca en roca botant amb una remor infernal i s'enfonza en les aigües d'un estany que blaveja al peu de la montanya. El Mestre Enric trovantse allà ahont passa rodolant la feixuga massa, es aterrat per ella i resta ferit de mort en la llinda d'un bosc, habitat per fades i bruixes. Una de les primeras, la jove i hermosa Rautendelein, se compadeix del ferit i s'en enamora. Arriva al bosc un escamot de gent del poble, al devant del que hi va el Rector. Tots plegats s'emportan al fundidor cap a sa llar, entre mitg de la furia d'una tempestat desfeta. Rautendelein el segueix, entra a sa casa, disfressada i prenent la figura d'una muda del poble, s'instala a la espona del ferit, a qui cura ab encantaments i sortilegis i tot de cop el moribond se redressa devant de sa muller que plora d'alegría al veurel sa i ple de vida.

Mes el poder que ha curat a Mestre Enric, no es pas el de Deu. Sa nova salut la dèu al infern. El fundidor estima a Rautendelein, qui li promet que si s'en va a viure amb ella en lo mes aspre de la serra, podrà assolir l'ideal de tota sa vida, quin es la concepció i realisació d'una obra mestre, una campana nova que brandarà per ella mateixa i serà tan gran que no cabrà en cap campanar del mon, doncs anunciarà als quatre vents, amb un repic general, la ressurrecció de la llum en la terra, proclamant, al ensemps, el regne del sol. Enlluernat per tant temptadora promesa i per la gran hermosura de la diablesa, abandona sa llar, sa esposa, sos fills i s'en va am Rautendelein cap al regne dels esperits dels boscos i deles montanyes, deixant submergida en el fons del estany a la campana cristiana, am la idea de ferne un altra que ha d'esser maravellosa. Mes la felicitat de Mestre Enric durará ben poc. Els remordiments arribarán aviat i han de dominarlo. Comensa el Rector que primer que ningú puja a la cova embruixada, ahont trevallà'l fundidor. Amenassant-lo'n treu ben

poca cosa, pero'l primer cop está donat. Després, al poc temps, esclata una revolta del poble contra d'ell, en la que s'hi barrejan tambéls genis dels boscos, engelosits de Mestre Enric, per sos amors am Rautendelein. Amb el poder d'aquesta, encare consegueix dominarlos i fer fugir els uns i els altres, tots enemics d'ell. Mes la última prova no la resisteix pas el Mestre. Sos fills arriban a sa cova, cansats portant un cant que'ls pesa molt. Semblan espectres, quan ell els coneix i'ls hi pregunta per sa mare, li contestan que en aquell cant hi duhen les seves llàgrimes, que sa mare s'ha donat la mort, llensantse a dins del estany, al fons del que hi reposa la campana caiguda, i en aquell moment se sent un soroll espantós que espahordeix al Mestre fundidor. La campana vella brandada en el fons del estany, tocada per la má rigida del cadavre de sa muller mártir. A les hores la desesperació s'apodera de Mestre Enric qui, blasfemant i malehint, com un foll rabiós, fuig cap a lo mes pregon de la serralada, per espiar son crim. Rautendelein l'abandona per seguir a un ondi engelosit, i una matinada, trovantse al mitg del bosc, cansat, sedenc, torturat pels remordiments, doncs no pot ni pujar mes amunt, ni baixar altre volta cap els homens, sospés aixís entre cel i terra reb de mans d'una bruixa tres copes màgiques, dos de les quals simbolisan els dos camins que ha seguit Mestre Enric en sa vida i que un cop apurades obligan al que hi beu a apurar el contingut de la tercera, qu'es el complement de les altres dugues, la porta negre i resplendent que ferma'ls dos camins que pot seguir l'home, la copa mortal que glassa'l cos i deslliura l'ànima. Mestre Enric se les beu totes tres i al morir, entrevéu, entre la boirina daurada de l'aua que colora ja la selva quietosa i'ls cims enasprats, eixint del pou màgic, la figura indecisa, riallera i hermosa de la divinitat infernal que'l desvià de son camí en aquesta vida.

Aixís acaba la rondalla dramática d'en Hauptmann, que, malgrat totes les influencies, mes o menos llunyanes, d'altres autors i d'altres literatures.—Icar, Solness i Tannhäuser — resta com una obra especialíssima, d'un encís poétic irresistible.

SALVADOR VILAREGUT

ESCENA FINAL DEL PRIMER ACTE
DE LA CAMPANA SUBMERGIDA

RAUTENDELEIN, surt després d'una pausa. La pluja para i la tempesta s'allunya. Avansa la noia fins al mitj del prat, tota melangiosa i capficada. L'ONDI, surt del pou.

ONDI

Brékékékék, brékékékék. Ep! tu! que hi fas aquí?

RAUTENDELEIN

Ai! Ondi! Estic mes trista... mes trista!!

ONDI

Am malícia.

Brékékékék. De quin ull estás trista?

RAUTENDELEIN

De l'ull esquer, que potser no'm creus?

ONDI

Eh, eh!... sí... sí...

RAUTENDELEIN

Tocantse, amb el dit, l'ull esquer.

Mira... qu'es aixó?

ONDI

Que?

RAUTENDELEIN

Lo que tinc a l'ull.

ONDI

Que hi tens a l'ull? Vejám.

RAUTENDELEIN

M'hi ha caigut una goteta que crema.

ONDI

D'ahont? del cel? acostat, vejám...

RAUTENDELEIN

Ensenyantli amb el dit una llàgrima.

Es una goteta que brilla i crema. Miratela.

ONDI

Ai! qu'es bonica! Si vols te la treuré i la posaré dintre d'una petxineta vermella.

RAUTENDELEIN

Apa, sí. Aquí la tens. I qu'es aixó?

ONDI

Un hermós diamant. Si te'l mires bé, hi veurás brillar a dintre, tot el dolor i tota la felicitat d'aquest món. S'en diu llàgrima.

RAUTENDELEIN

Llàgrima? Si que ho es. I soc jo qui l'ha plorada. D'aquí endavant ja ho sabré lo que son llàgrimes. — Apa, cóntam una rondalla.

ONDI

Vinaten ab mí...

RAUTENDELEIN

No, ja estic bé aquí. Dintre del pou, no hi ha mes qu'aranyes, gripaus i bestiores; i tots plegats me feu fástic.

ONDI

Brékékékék. Si que'm sap greu!

RAUTENDELEIN

Mira: un'altre goteta.

ONDI

Som al temps de les pluges! Allá baix, el mestre Thor, fa brillejar els llampecs, que cauhen de sa barbassa, tendres com el parpalleig d'un ull d'infant, i coloran d'un blau morandenc els estols de núvols i de boires. Un vol de corbs, que la claror del llamp descobreix, acompanya tumultuosament al mestre, am les ales xopes de la pluja tempestuosa. Escolta, escolta, com la terra assedegada s'em-

«DIE VERSUNKENE GLOCKE» (ONDI)
DIBUIX DE R. CASAS

BIBLIOTECA
MUNICIPAL
MADRID

«DIE VERSUNKENE GLOCKE» (EL FAUNET)
DIBUIX DE R. CASAS

passa l'aigua; i mira... com se revifan els arbres, les herbes, les mosques, i els taups, a la resplandor dels llampecs! Córax!

Fa un llampec.

RAUTENDELEIN

Que se m'endona de tot aixó. Còntam un'altra cosa.

ONDI

Que vols que't conti?...

RAUTENDELEIN

Res. Déixam estar!

ONDI

Que tens are? Eh...? Digas! Quieta! Que tens!

RAUTENDELEIN

Vui anarmen ben lluny de tots vosaltres.

Mira al lluny, amb els ulls plens de llàgrimes.

ONDI

Am dolor.

Que t'hi fet? Ahont vols anar? Que potser vols anarten al país dels homes, boja? Ten compte lo que't dic: l'home es un ser que la casualitat va portar entre nosaltres. Com que's d'aquest mon, no existeix. Es mitg germá i mitg enemic nostre!... Malhaurat aquell que essent de la gent lliure de les montanyes, va a barrejar-se am aquest poble malehit! Déixals estar! No hi vagis! Te voltarán el coll d'una pesanta mola, te farán entrar dins de la nit negra de les boires i en comptes de riurer, com fas aquí, no farás mes que plorar!

RAUTENDELEIN

L'avia diu que'ts un sabi. Mirat els xaragalls com brollan de per tot arreu. No hi ha ni un filet d'aigua que no s'en hi vulga anar al país dels homes.

ONDI

Córax, brékékékék, pero tú, no! Escóltat be lo que't vaig a dir! Tinc mes de mil anys. Deixals fer sa vía a n'aquestos petits servents dels homes. Deixalshi rentar la roba, moure'ls molins, regar l'ensiam i les cols... pero tu, princesa Rautendelein, tu has d'esser la esposa

d'un rei. Tinc una corona de cristall vert i vui posartela a dins d'una sala, aont hi brilla l'or. El pis i el sostre son de pedra blava; la taula i les cadires, de coral vermell...

RAUTENDELEIN

Mes m'estimo els meus cabells daurats que la teva corona de safir. No'm pesan tant, i'm serveixen de corona. Per mes que la taula i les cadires sigan de coral, ja t'hi dit que no hi vui viure entre peixots, aranyes, gripaus i bestiores; i que tots plegats, me feu fástic.

Avansa cap al bosc.

ONDI

Ahont vas...?

RAUTENDELEIN

Que n'has de fer?

ONDI

Jo vui saber-ho. Brékékékék.

Am dolor.

RAUTENDELEIN

M'en vaig allá hont me plau.

ONDI

Ahont te plau?

RAUTENDELEIN

Alsant els brassos.

Cap al país dels homes!

S'en va corrent i desapareix pèl bosc.

ONDI

Desesperat i am greu dolor.

Córax!

Gemegant.

Córax!

Am veu baixa.

Córax!

Movent el cap.

Brékékékék!

GERHART HAUPTMANN

Traducció catalana de Salvador Vilaregut

«DIBUIX»

PER A. DE RIQUER

1884

1884

El pino

De entre todos los árboles, al pino
voy á cantar.

Con su elevada copa
y su tronco derecho, ¿qué otro árbol
puede igualarse á él en hermosura
y excelsa magestad? ¿Cuál le aventaja
en arrogante empuje? ¿cuál se atreve
á enlazar solo un talle en el ramaje
que le corona?

Merecido trono
tiene en el bosque, y en redor le humillan
sus troncos seculares, cual vasallos,
el acebo y la encina...

Los primeros
rayos del sol saludanle, las voces
de sus ocultos nidos en alegre
concierto despertando, mientras yacen
entre sombras los valles; y le besan
(como si en cariñosa despedida
no quisieran dejarle) los que lanza
ocultando su disco en occidente...

El logra con sus ramas entreabiertas,
semejantes á un vaso en que recibe
los más puros rocíos, horizontes
solo guardados para él; triunfa
de nieblas y de nubes, desgarrando
con invencible choque sus celajes,
y de los cielos el azul conquista...
¡El limpio azul, donde su hermosa cúpula
solemne se dibuja, dominando
la confusión oscura de las selvas!...

Véolo en los vendavales, que retuercen
en convulsión crugiente la espesura
tendida en derredor, magestuoso,
del elemento airado á la embestida
cernerse solo un punto, recobrando
su gallarda actitud, cuando á sus plantas
aún se estremece el monte; yo le veo
casi tocar la tétrica negrura,
de cuyos pliegues brota el trueno ronco,
y fulgurar sobre él miro el candente
zigzag del rayo, cuyo golpe arrostra...

Y en los serenos días, en los turbios,
en que la lluvia teje de las nubes
hasta el suelo su triste red de gotas;
entre diáfanas nieblas, ó teniendo
como dosel la fúnebre tormenta

por la cárdena luz iluminado
de la chispa fugaz, contemplo al pino,
le adoro, y cual á imagen le saludo
del hombre superior; del que en las olas
de sobrenaturales energías
descuella sobre el vulgo, su alma pone
de la perfecta luz en las esferas,
y, recto, no se inclina al suave soplo
de próspera fortuna, no se abate
bajo el rudo huracán de la desgracia,
no teme en su conciencia los estragos
del fuego vengador del Infinito.

LUIS RIVERO GONZALEZ.

Al bosch

Jo sé un sojorn solitari,
que apar la mística nau
d'un recullit santuari,
ont floreix eterna pau.

Quan adalt de la brancada,
a l'hora que mor el sol,
expira tota halenada
i ni un piu s'hi sent ni un vol,

llavors que l'ombra s'acosta
devallant dels cims capdals
i l'incendi de la posta
somriu pels verts finestrals,

entre les ombres blavoses
que plouen de l'Infinit
i les fulles silencioses
del bosch vehí ja endormit

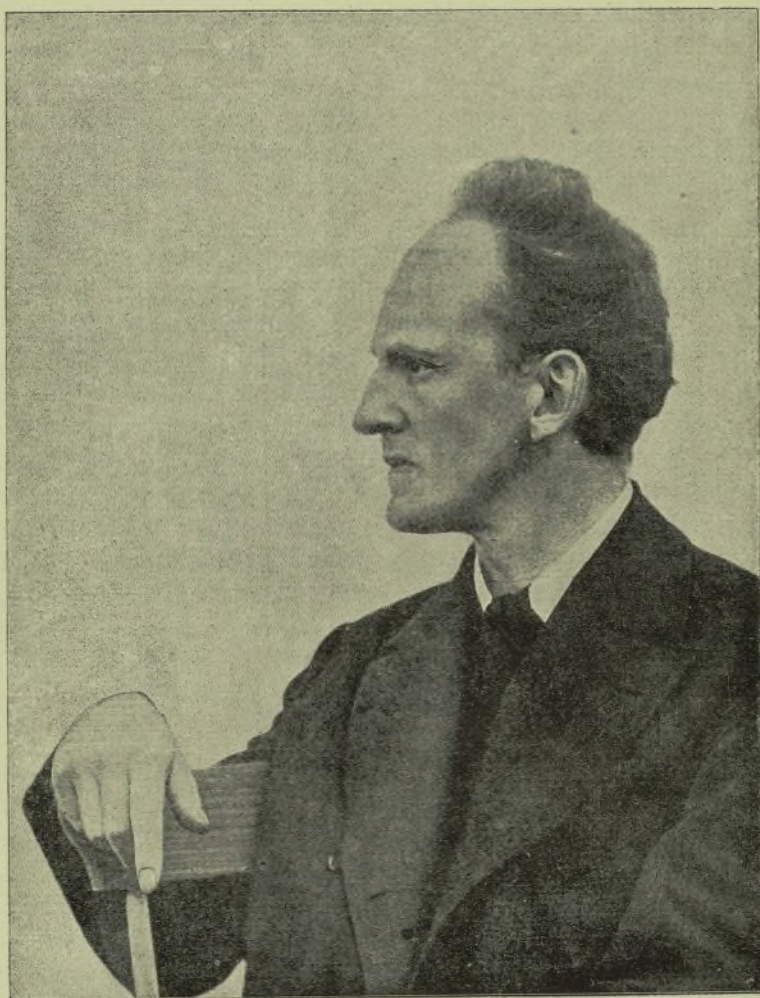
tots els vespres guspireja
qualque tímid lluminar,
ull amic que parpelleja
de alguna apartada llar:

Estel salvador que guia
a tot caminant perdut
fent fugir devant sa via
l'estol d'espectres que nia
en la fosca solitud.

MANEL MONTOLIU

«DIE VERSUNKENE GLOCKE» (MESTRE ENRIC)
DIBUIX DE R. CASAS

«GERHART HAUPTMANN»
DEL PERIÓDICO «DER TAG»

La Sada Yacco a Barcelona

NO més s'hi va estar tres dies, pero varen ser tres dies ben aprofitats. La van anar a veurer tots o quasi tots aquells que van al teatre per costúm, per afició i per que'ls altres vegin que hi van. L'espaiós teatre de Nove-tats, se va omplir de gom a gom les dugues primeres nits. Plens tan formidables, poques vegades s'han vist en aquell teatre, fora de quan va venir-hi en Frégoli. En cambi, la darrera nit no hi havia més que mitja-entrada vergonyant. Les dugues primeres funcions eran d'abono, la tercera de més a més. Conseqüència brutal i llògica: la Sada Yacco no va agradar al públic de Barcelona!... *Más!*... El públic de Barcelona (ab contades excepcions) va pendres a broma el treball artístic de la gran actriu japonesa, i'l de sos admirables companys!... *Más!*... La cultura i'ls bons modos del públic barceloní, tan rebregada la primera i enaltits els segons pels regeneradors d'última hora, va estar aquelles dugues nits, memorables en els anys de les col·lectivitats barcelonines, per lo que toca a quedar ab positura digne i conforme devant de la gent de fora casa, a la alsaria *de la i dels que*, demostraria qualsevol públic de qualsevolga Santa Perpètua de la Moguda; es a dir, que no va estar a cap alsaria, perque no hi va haber ni modos, ni cultura, ni sentit comú, ni aturador capàs de fermar tota mena de patotxadas e inconveniències que, sembla impossible que se las permeti, tanta gent lluhida, aplegada en un teatre i entre la que s'hi conta, lo més granat de la aristocràcia, de la sang i de la butxaca!... *Más!*... Que fins gent que ha demostrat aficions artístiques més o menos veritables, va portarse com la massa comú del grós públic!... *Más!*... que fins hi varen haver alguns crítics que varen fer tentinas al parlar de la Sada Yacco i tot fent tentinas se decantaren cap a la banda del públic barroer i bromista! *Más!*... que no va faltar qui va reventar als que s'havien desfet ab elogis al parlar de la portentosa Sada Yacco, per la senzilla rahó de peu de banc de

que no se la podia judicar, ni ab censura, ni ab elogi, perque'ns era del tot inintel·ligible l'idioma que la famosa actriu parlava!

Resúm de tot això: que la gran majoria del públic i de la crítica barcelonina, va quedar ab la vinguda de la Sada Yacco, *molt natural*. Nosaltres ens en alegrém, perque ja es hora de que's vagi desvaneixent aquesta llegenda estúpida, inventada no sé per qui, de que'l públic barceloní es intel·ligent en materias d'art dramàtic. Mentida! no ho ha sigut may de veritablement intel·ligent el nostre públic. Las obras d'art de debó sempre las ha rebut ab rezel, desconfiansa, mala voluntat i rebequeria, i en cambi, les ensofrades de tots els gèneros, les flamarades de fum de palla, i'ls ninots de cartró embarnissats, se'ls ha empassat sempre ab un gust immens, tant en literatura, com en pintura, art escènic, música i escultura. No hi vol dir rés que hi hagi una minoria entusiasta que sent fonament l'art veritable, en totes ses manifestacions, el fet existeix; la massa del públic es refractaria al art de debó. Per lo que toca al art dramàtic ho pressentirem ab la vinguda de la Rejane, ho temerem ab les memorables funcions d'en Zacconi i ens en havem convensut, de la manera més complerta, ab las representacions de la Sada Yacco.

* *

Déiem al comensar que la estada curta de la actriu a Barcelona va esser profitosa. Ja ho crec que ho va esser! i per molts conceptes. Primer, perque ja acabém de dir que va *pendrer la mida* al nostre públic, i según, perque ab el seu treball escènic, va donarnos una sensació d'art esquisida, que pot estar ben segura de que no ha d'esser pas oblidada per nosaltres. A mida que'l temps passa van afirmantse i acusantse més en el mon dels recorts, les imatges, els quadros plàstics, el ressó de veus i d'esturments exòtics, pera quedar-hi definitivament gravats ab fermesa inesborrable.

Si abstraiéssim per un moment de la fastigosa monotonia de la vida quotidiana, tanquem els ulls i parém la orella, el recort de les funcions japoneses pren cos i forma tot seguit, sortint de les ombres, com per art d'encantament, i aném fruhint i assaborint les imatges i els sons d'aquelles representacions memorables. Les estampes fantàstiques d'Hokousai han perdut bon xic d'interés, desde que les hem vistes en la escena, realitzades per figures de carn i ossos. Les tres funcions de la companyia de la Sada Yacco, van passant successivament per nostra vista, aixís que les evoquem. Tot seguit, sentím aquell soroll de fustes penetrant, molt semblant al que produeix la percussió de dugues bitlles. Es el senyal de que van a tirar el teló. Les notes agudes d'un esturment de corda, polsat per la mà d'un cantaire de veu tremolosa que entona un aire planyivol entre bastidors, ens preparen admirablement pera les sensacions successives. A la ténue i velada llum de les llinternes de paper colorit s'ens presenta la Sada Yacco, en el primer acte de *La Ghésa*, suntuosament vestida, montada en altíssims patins de fusta. Sa cara pàlida, estremadament blanca, brilla ab reflexos de porcellana, animada per un conato de somris, que sedueix i corpren al-hora. El pentinat es espléndit. Sos cabells negres com sos ulls, relluhen també superbament. La Ghésa parla. La seva veu cristallina i trencada per una mena de grinyol adorable, té un encís irresistible. Sembla que'ls sigles han reculat i qu'hem sorprés en sa passejada nocturna a una de les belleses del Yosiwara. Veiém després la provocació i'l desafiament entre'ls *samourais* Banza i Nagoya — irreproxiabement vestits i caracterisats — ab aquells cops de vano tan eloqüents i ab aquell foll encreuament dels sabres formidables, que al mossegarse sonan secament, llensant espurnes. Passant per les escenes de la seducció dels bonzes i del ball del segon acte en les que la Sada Yacco, ab un trajo en el que hi dominan els tons de grana, hi está admirable, arrivém a la gran escena de la mort i la veyém rígida, convulsa, pàlida com una morta brandant el martell mortífer ab els cabells esbullats, les faccions horriblement estrafetes, com una furia infernal, com una Klytemnestra

horrorosa, provocant una emoció trágica superba, que no'ns ha produhit (es ja hora de dir-ho) cap actriu europea contemporanea.

La impressió d'horror evocada'ns porta a la memoria la escena final de *Kosan*, quan al quedar sola ab el seu fill, s'adona de sa malaltia mortal, donantse la mort, després de resignarse a donarla al fill. Aquesta escena, del modo que la fá la Sada Yacco, arriba a esser portentosa. Sembla mentida que ab una senzillés de medis tan gran i ab una ausencia d'efectes mai vista, pugui arribar a produir una emoció tan fonda i a comunicar la consternació que regna a son voltant.

La gran actriu está senzillament deliciosa en les escenes d'amor de la *Kesa* i en la bojeria del *Shogun*, aixís com també resulta seductora en la pantomima-bailable *Zingoro*.

Si ella es eminent en l'art dramátic, també ho son la majoria dels actors que la acompanyan. La impressió que produeix l'Otojiro Kawakami representant la part del *Samourai*, Morito en la *Kesa*, també es d'aquelles que's conservan vives per sempre més, al igual que la interpretació donada a la adaptació japonesa del *Marxant de Venecia*, per l'esmentat artista, que varem trobar inmillorable per tos conceptes.

Lo que sorpren i atrau en els actors japonesos, es la precisió admirable ab que desempenyan les escenes de conjunt. Lo qu'es aquells *lladres* de la *Kesa* i aquells *guerrers* del *Shogun*, ja'n pot passar ja de temps, que com més ne passi, més vius els conservarém en nostre memoria, per lo ben caracterisats, vestits i representats. Alló si que son *lladres* i *guerrers* de debó! Alló si que son lluites! Quina diferencia hi há entre aquella ardidesa i aquell brahó ab la fregadissa automática d'espases de nostres comparses europeus!...

I la escena dels cómics en el jardí del príncep, i la lluita a mort d'aquest ab son germà?... I tot lo que varem veure aquelles tres nits memorables en la destartalada escena de Nove-tats?... No més tenia per nosaltres un grós defecte, i es que, tot plegat era malaguanyat per Barcelona.

UN DE LA PLATEA

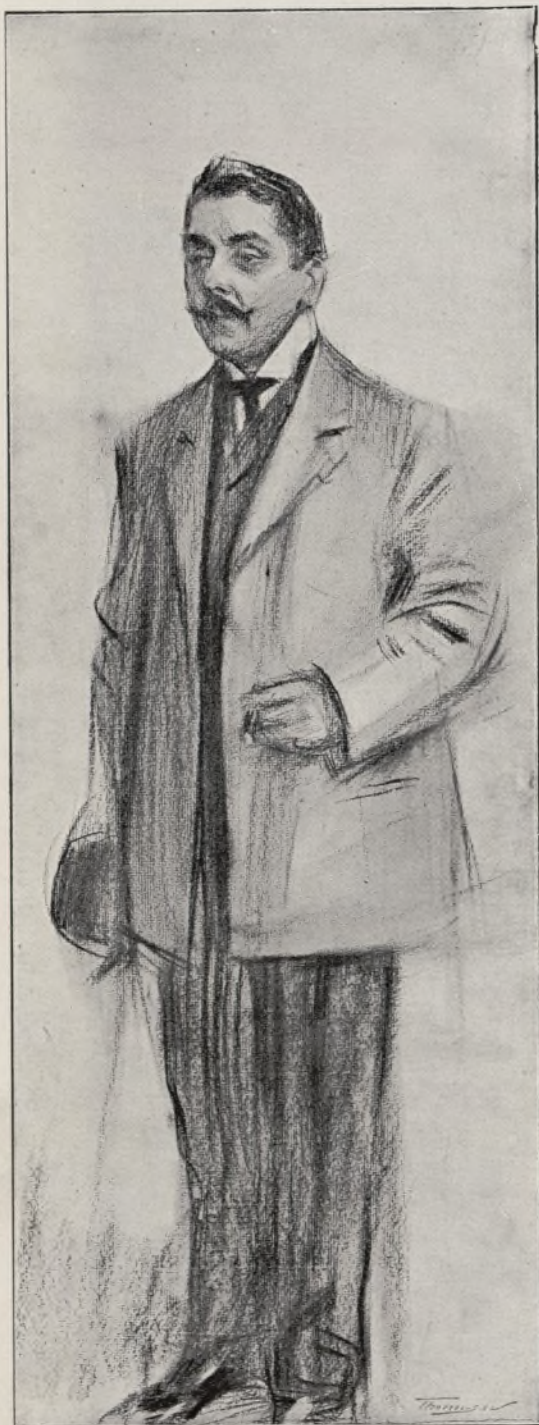

«DIE VERSUNKENE GLOCKE» (PORTADA
DEL PROGRAMA), DIBUJ DE VOGLER

«FANTASÍA NIETZSCHEANA», QUADRO DEN XIRÓ

Els dibuixos del present número

«DA ROSA»

DIBUIX PER R. CASAS

JA's pot dir com diuen les empreses: *por primera vez en esta temporada*, ho ha dibuixat casi tot en Ramón Casas, constituint els retratos i figures del nostre company, les notes que quedarán entre'ls aficionats a teatre artistic, encara que no resulti ni teatral ni del gust tant primorosament educat, de molta part dels nostres públics.

En el cós del text, hi han notes dedicades a la Sada Yacco i a la representació primera de *La Campana Submergida*; sols anyadirém breus paraules afegint que no habém titubeijat en publicar el retratos de la Loïe Fuller i del senyor Da Rosa, malgrat l'estranyesa que produhirá entre alguns puritans que son tant aficionats al teatre, que ja no hi van ni'ls queden ganes de tornar-hi.

La Loïe Fuller s'ho mereix per haber sigut la primera en produhir la nova sensació de la seva dansa serpentina ja fa molts anys i per haber descobert amb el seu talent d'artista i de bon negociant americá, a la Sada i als seus companys. En quant al segón, be's mereix el senyor Da Rosa les nostres consideracions després d'habernos portat al país de l'indiferencia suficient, a n'en Zacconi, la Réjane, els japonesos i'l que tornarà a portar sapiguent que no farà plens a vessar. El senyor Da Rosa, es dels nostres: té per divisa: ves fent i deixa dir.

Els dos artistes japonesos acompanyats de la Loïe i de alguns amics i admiradors, vingueren a la nostra redacció aont amb una admirable paciencia soportaren el suplici oriental de la *pose* refinadament acompanyat del inventat per els occidentals, baix el nom d'*interview*. Els dos cómics del imperi del Sol, enrahonen amb un inglés entrebancat plé de imatges i comparacions, en la que n'ha eixit mestre la ballarina americana que'ls fa d'empresaria. La conversa pogué ferse general perque aquesta, parla francés com parisenca voluntaria que es i molt al corrent de les coses d'art, circumstancia que la diferencia estranyament de les ballerines correntes i saltantes.

La evolución del arte moderno

Primera conferencia dada en el Ateneo Científico de Valencia (1)

AL tratar de la evolución del *Arte Moderno*, se presenta una cuestión previa, y es la de saber que alcance tiene esa evolución y si las causas que la engendran son secundarias ó transitorias, ó por el contrario, son tan profundas que entrañan un cambio en la naturaleza del arte.

Porque, el que existe una evolución en el arte contemporáneo, es innegable, y ello de por si no constituye una característica genérica del arte de nuestro tiempo. La naturaleza y el espíritu humano, evolucionan sin cesar; y aun la muerte misma de los seres orgánicos y la descomposición de las formas del reino mineral, son también evoluciones; ascendentes ó descendentes, de perfeccionamiento ó de decadencia, de organización ó de desorganización, para volver á ser evoluciones positivas aquellas que antes fueron negativas; es el movimiento incesante de la vida.

Lo que hay que ver; es si esa evolución de que vamos á ocuparnos ahora, es una evolución corriente, normal, sin importancia extraordinaria, ó por el contrario, si es que la tiene en grado sumo; es decir, si es una evolución de esas que llegan á realizarse sin grandes alteraciones, que pasan desapercibidas á la conciencia popular y aun á la de los artistas; el rodar lento y acompasado de la vida del arte, ó la carrera vertiginosa, á saltos, con lucha encarnizada contra obstáculos múltiples, y que despierta la atención de artistas y público, y conmueve la inteligencia y la actividad de todos.

Es esto último.

Los que dedicais algún estudio á la literatura artística, habréis podido observar la rapidez con que se plantean cuestiones estéticas; la vida efímera que tienen muchas; la diversidad de opiniones de los tratadistas, y el afán de todos, de dar una fórmula amplia y profunda del arte y la imposibilidad de llegar á conseguirlo; el que las tendencias con pretensiones de escuela, crecen rápidamente y se multiplican de un modo pasmoso, y solo tienen

la duración de un momento. En la producción artística podeis observar lo mismo. Aparece una escuela con bríos poderosos; en poco tiempo se hace dueña del campo, después de haber destrozado sin compasión á las otras, se proclama dueña absoluta del arte; pero, rápidamente envejece. Del fondo de aquella misma escuela salen tendencias múltiples y diversas, á veces radicales; y abarcando la labor titánica del arte presente y contemplándola con serenidad, lo primero que se echa de menos, son los frutos sazonados de esa multiplicidad de tendencias y de escuelas, porque, ó dan sólo la flor, ó el fruto es raquítico, ó sin llegar su sazón, cae, se pudre y desaparece, quedando sólo de su paso por el mundo del arte, materia fertilizante que hará nacer otras plantas, otras flores que se marchitarán pronto y otros frutos que tal vez no llegarán á sazonar. Es que el arte tradicional no nos satisface, no podemos expresar con él cuanto hay en el fondo de nuestra conciencia moderna, y buscamos un nuevo arte para nuestra nueva vida.

Esa rica floración, exuberante y espléndida que cambia continuamente; esas transformaciones rápidas y violentas, la aparición de nuevas especies y la estimación de otras; esos grandes flujos y reflujos del arte, hoy en unas naciones, mañana en otras, son á mi ver los signos más característicos de la revolución profunda que se opera en el arte; está hoy en el comienzo de su formación, y esa lucha de los elementos artísticos que buscan concretarse en una forma definitiva y no pueden y desaparecen para ser reemplazados por otros, recuerdan las revoluciones geológicas. Y es señores, porque realmente se forma un mundo nuevo, una sociedad nueva, y el arte que es

(1) L'autor, en Domenech, de Valencia, es un jove professor d'aquella escola de Belles Arts, que frueix de forta consideració dintre la premsa castellana, especialment per els seus articles de la Revista madrilenya *La Lectura*. Pera que'ls nostres llegidors se formin càrrec com cal de les idees artístiques den Domenech, aprofitém am gust l'ocasió de poder publicar la següent conferencia que's un manifest de les idees del autor, en art modern.

«SADA YACCO», DIBUJ DE R. CASAS

«OTOJIRO KAWAKAMI», DIBUJ DE R. CASAS

hijo de la conciencia humana, cambia cuando ésta cambia también, y sus alteraciones son tan profundas, como profundas son las alteraciones que sufre ésta.

A pesar de las doctrinas positivistas del siglo pasado y de sus manifestaciones en la Ciencia, en la Moral y la Economía, y en el Arte, el *idealismo* no sólo ha sobrevivido con vigor, si no, que ha ido extendiendo su dominio en las Artes, en la Moral y en la Economía; entiendo que no podía ser de otro modo, toda vez que las condiciones de nuestro tiempo así lo determinaban.

El deseo insaciable de adquirir la verdad y los amplios horizontes abiertos por la libertad á la inteligencia, habían de acabar con los formalismos escolásticos, con una Metafísica llena de ensueños, y habían de sustituir las raquíticas ideas cristalizadas en los cerebros de nuestros antepasados, con otras potentes y capaces de engendrar continuamente otras nuevas. La fraseología y la retórica nueva, las generalizaciones rutinarias, habían de ser sustituidas por un trabajo de investigación constante y por una acumulación de hechos. Toda tendencia, y más cuando nace pletórica de vida, llega á extender demasiado sus dominios; luego se encauza y sigue su curso normal después de haber barrido los obstáculos que se oponían á su marcha. Esto ha sucedido con el positivismo.

Por eso, el fondo idealista ha levantado su vuelo con más potencia que antes, vigorizado por un fondo de ideas mayor, y por una inteligencia más sólida y vasta algunas veces, atacada del vértigo otras, cuanto más han crecido sus deseos de acercarse al conocimiento de todas las cosas. Y como esos deseos son insaciables en nuestro espíritu, cada vez ha querido remontarse á mayores alturas y cada vez ha visto cuán pequeño es su trabajo comparado con lo grande de sus deseos. Esos anhelos insaciables de ideas y sentimientos, conducen á una imaginación sobreexcitada de continuo, y provocan un desequilibrio en nuestro temperamento humano, robando el espíritu energías al cuerpo. ¡Ni aún nos queda la lucha por la

fuerza bruta, de los hombres medievales, para producir hombres robustos y de sangre vigorosa, que pueden mantener en parte ese equilibrio!

Nos queda la vida espiritual de la Edad Media, sin que su vida física ¡las brutalidades de la lucha por la existencia, son feroces como entonces, pero, sin el ejercicio de nuestros músculos!

Ese estado de cosas, había de dar como resultado, el renacimiento de lo que podríamos llamar — tal vez con no mucha exactitud, pero, no encuentro á mano otra expresión más propia — el *alma gótica*; esto es, el desarrollo extraordinario de lo anémico sobre lo corporal; de las ideas y de los sentimientos, sobre la forma; de la voluntad enfermiza, sobre la actividad sana.

Claro está, que las causas que han producido este estado del hombre moderno, no son las mismas que determinaron el estado del hombre medieval, y si éste fué rústico y en el ascetismo cristiano y el estado social de entonces encontró la causa de ello, el hombre moderno la ha hallado en el estado presente de la sociedad, en la lucha moderna por la vida, en el desarrollo de la Ciencia y en una moral que tiende cada vez más á exaltar al humilde y á extender y estrechar los lazos de amor universal.

Nos encontramos en un estado parecido al de la sociedad de los siglos medios. La presente, cambia radicalmente de organización, como cambió la pagana. A la exaltación religiosa del espíritu medieval, oponemos nosotros la exaltación del espíritu científico y moral. A la lucha por la vida hecha por la fuerza en los siglos medios; á las guerras sangrientas para conquistar un palmo de terreno en que vivir y un trozo de tierra que cultivar, oponemos hoy una guerra económica tan sangrienta como la armada de la Edad Media. Las amarguras del espíritu, se repiten ahora; la fiebre, los anhelos en busca del mundo mejor que sueña el espíritu rodeado de miserias, lo buscamos ahora también. Antes soñaron con la felicidad celeste; hoy soñamos con las utopías de una organización social que haga renacer la *Edad de Oro*.

El ascetismo medioeval conducía al espíritu en sus ensueños y á través de un camino material y grosero, á la región de la Luz divina, en una vida ultraterrena; la lucha económica moderna y la moral de fraternidad y solidaridad social, nos conduce á través de un camino lleno de máquinas, de ideas y de trozos de corazón, á un mundo tranquilo, mejor que el nuestro, pero, de su propia naturaleza; hoy andamos, pero, no volamos como los cristianos medioevales.

Y todo esto, señores, ha de venir naturalmente á caracterizar el nuevo arte.

En la antigüedad pagana, el arte podía ser la expresión de la forma, porque, á su alma juvenil le impresionaban las cosas y los hechos exteriores, y su fantasía se poblaba de imágenes reales. Hoy esto no satisface á nuestro espíritu. El alma moderna va más allá; las cosas se le aparecen, *no como imágenes corporales*, sino, *como ideas ó sentimientos*, y se hunde en el interior de nuestro sér para formar allí un mundo, ó penetra en lo interior de la Naturaleza, para encontrar en ella el escenario digno y propio á sus ideas, á sus pasiones, y en una palabra, á sus caracteres internos.

Esto ha dado como consecuencia en el Arte, un predominio grandísimo del espíritu sobre la forma — compárese el arte pagano y aun el del Renacimiento, con el actual. — El artista abandona los cuerpos para coger sus almas, y busca la materia prima para sus obras, en los estados especiales de nuestra alma y no en la belleza de nuestros cuerpos. Aun la misma escultura, el *arte de las formas*, sigue este camino; comparad una estatua de Rodín, su *Balzac*, ó *la edad de bronce*, con los soberbios cuerpos del Renacimiento ó los perfectos equilibrados y armoniosos del arte helénico.

Emprendido este camino, deifica la Idea, no como oposición al Sentimiento, si no, como aspecto complementario del alma moderna, y llega al simbolismo. Y no contento con esto, busca en sus obras la expresión vaga de sentimientos é ideas, para que nuestro espíritu, sumido en ese ambiente indeterminado y hasta á veces gris, encuentre, gracias al milagro del poder emocional del Arte, una fuente de sen-

timientos é ideas, que crecen y se caracterizan según la condición especial de su temperamento.

Como podeis ver, los artistas de nuestro tiempo, se han encontrado con que las formas tradicionales no les servían. Y con la impaciencia febril de quien siente poblada su cabeza de ideas y lleno su corazón de nuevas y extrañas emociones, y ve al propio tiempo que esta vida nuestra, efímera y llena de obstáculos se le acaba aprisa, pone mano á la obra para dejar expresado cuanto pensó y sintió, y precipitadamente cambia de procedimientos, cambia de técnica, sin encontrar ninguna que tenga el grado de expresión que él necesita para su Arte.

Y esto señores... no es la obra de una generación. Las evoluciones, por violentas y rápidas que sean, son breves cuando se las ve de lejos, pero, son largas muy largas, se mueven muy despacio cuando se las toca con las manos; nuestros deseos andan más aprisa que ellas.

Por esto, al lado de tendencias y escuelas artísticas, puramente de técnica — el *impresionismo* y el *puntillismo* — nos encontramos con otras que se refieren al fondo artístico — el *naturalismo* y el *simbolismo*. Y ved como aun dentro de la variedad de unas y otras tendencias y de unas y otras artes, vienen todas ellas sin embargo á tener lazos internos que las unen y una fuerza interior que las mueve á todas acompasadamente.

El *impresionismo* quiere llevar al cuadro la mayor expresión posible de ambiente, y como el puntillismo, tiene su asiento científico en los descubrimientos de la óptica fisiológica. Es una tendencia no sólo técnica, sino, completamente naturalista. Se quiere sorprender todas las variaciones que sufre la luz en la Naturaleza; huye la pintura de los convencionalismos tradicionales que asignaban colores propios y bastante fijos á los objetos, para establecer el principio de que estos no tienen tales colores propios, y aquel con que se nos aparecen, cambiándolo incesantemente, obedece á causas múltiples, todas ellas perfectamente naturales; hay algo así como una especie de determinismo luminoso.

«MIS LOIE FULLER»,
DIBUJ DE R. CASAS

«WEINGASTNER», DIBUIX DE R. CASAS

Los *puntillistas* fundan principalmente su tendencia, en buscar una mayor cantidad posible de luz en sus cuadros; trata de disminuir la relación diferencial del poder luminoso de los colores de la paleta con los de la Naturaleza, para acercar el efecto de sus cuadros, lo más posible al efecto del natural.

Y sin embargo, los impresionistas en su inmensa mayoría y los puntillistas, llegan al simbolismo; á un simbolismo como no llegaron á soñarlo los prerrafaelistas.

En el arte ornamental, se sigue la misma tendencia. En la flora, por ejemplo, parten del estudio de su estructura anatómica, descubren el esqueleto de la hoja, buscan las variaciones múltiples que sufren los vegetales, y después de conocer su anatomía y su fisiología, utilizan la planta hasta llegar á las formas geométricas, quedando un puro símbolo de ella.

Ved paralelamente toda esa evolución de las artes gráficas y plásticas, en la literatura.

Si en el arte en general, el idealismo ha sobrevivido para manifestarse luego con gran pujanza, en la literatura este fenómeno se presenta de un modo clarísimo, tanto, que hasta ese mismo desarrollo idealista, del naturalismo nace y no como una reacción, sino, como una evolución lógica de él.

En gran parte de la literatura modernísima, subsiste mucho de lo trascendental y sano del naturalismo. El estudio de los caracteres y de la acción se profundiza; se buscan las relaciones que unen los caracteres con el medio que les rodea y las relaciones mismas de los caracteres entre sí, y la acción dramática, en gran parte es el desenvolvimiento psicológico de los mismos, y todo eso, en torno de un carácter preponderante ó de una idea primordial.

En la expresión de ese gran carácter ó idea matriz, se busca lo más saliente, se concentran los elementos distintos de caracteres variados dentro de la misma familia de ellos, para crear uno típico, que viene á resultar un verdadero símbolo. Al mismo tiempo, ensanchado el campo de acción de la obra literaria, no solo con el antiguo relato de la *intriga*, del *suceso* y

de las pasiones, si no con el estudio de los caracteres, estos se presentan no sólo como morales, sino también como intelectuales, y nace el teatro de ideas por un lado y la literatura filosófica por otro; tendencia esta que acaba de afirmarse, tan pronto como se ensancha más aún el campo de acción de la obra literaria — y allá de la pictórica y escultural, como veremos en una conferencia próxima,—al pasar del estudio de los caracteres al de los problemas contemporáneos, individuales ó sociales, y se concede á la *idea* tanto valor como al *sentimiento*, para informar el contenido de la literatura moderna.

Al llegar á este punto, es preciso que se lleve al teatro ó á la novela una representación corporal de la *idea*, como asunto de la obra, viniendo á parar por lo tanto en un antropomorfismo que cada vez tiende á ser más simbólico y que llega hasta la pura abstracción en bastantes obras.

Puestos en este camino los literatos, algunos han ido muy lejos y del símbolo han pasado á un estado vago, perfectamente indeterminado de todo accidente de tiempo y lugar, y han querido que la obra literaria fuese una sugestión de estados especiales del alma, viniendo á parar en el campo de expresión artística de la música. Igual desarrollo y dirección veremos en la conferencia próxima al tratar de la pintura, hasta llegar ésta á entrar en los dominios de la literatura.

Y tal ha sido el avance de los literatos, que han querido que los versos y hasta la prosa fuesen sumamente musicales, y por un fenómeno digno de consideración, como si se trazara un gran círculo cuyo punto de partida fuese el neoclasicismo y el romanticismo, con su forma aparatosa, pulida y sonora, se llega á parar á otro punto casi tangente á este, con un estilo cincelado y con la idolatría de la forma.

Estos son, señores, á grandes rasgos los caracteres fundamentales sobre los que se apoya, á mi ver, la evolución del arte contemporáneo.

Hay que concretar en cada una de las artes, en la pintura y en la escultura, y ver como esas múltiples tendencias aparecen en ellas.

DOMENECH

La lluyta

SR. D. ALFREDO CALDERÓN

Molt estimat amic: al dedicar-li aquest poemeta no faig sinó tornar-li lo qu'es ben seu. Pensaments y paraulas tot n'es de vostre; jo no hi he posat més que la versificació y perdoni la irreverència. — A. M.

1

Passavan... y passavan... silenciosos,
acotats, capficats, fantasiosos;
passavan sens dir res,
ab la desesperant monotonía
del remat caminant á l'establia
com fatalment empès.

Y passavan... passavan...! la mirada
sense un llampech, la cara esllanegada,
els llavis displicents,
aixuts. Molt més que multitud humana
semblava una penosa caravana
de fantasmas vivents.

Y estranyat y corprès á la vegada,
vaig preguntar á algú: «Tanta gentada
¿què fa? ¿ont va? ¿d'ont vé?
¿Celebra un rito funeral tal volta?..
— ¡Passeja! va respondre ab veu resolta.
¿Còm no té res que fé'!

— Y donchs, vaig afegir ¿còm no treballa?
Mon interlocutor ab mitja rialla
«¿Treballar?» esclamá.
«¿Has dormit alguns sigles per ventura?
Las máquinas traballan! La criatura
no treballa temps há!

Ni dirigirlas cal. Las turbonadas,
la llum del sol, l'impuls de las onadas,
fins els llamps presoners,
han rellevat al muscle; avuy las forsas
moleculares hem obligat á torce's;
són els nostres obrers.

La humanitat es rica! En nostres días
las avants indomables energías
que movía l'atzar,
ens fan totas las feynas, la més xica
com la més gran. La humanitat es rica;
no li cal treballar.

— ¿Y no's consagra donchs, — sent com suposas, —
á esbrinar el misteri de las cosas,
buscar la veritat?..
— No hi há misteri avuy; el vell misteri
que l'Esfige guardava en cautiveri,
Edip l'ha deslliurat.

Ja ni'l temps ni l'espai, ni cel ni terra,
ni'l passat ni'l present, ja res enterra
per l'home cap secret;
ja'ns es tot conegut. Ha mort la faula
y la ciencia ha dit l'última paraula.
El gran saber es fet.

— Queda l'obra del bé: fer bo y fer lliure
nostre esperit, l'ennobliment del viure,
la conquesta del dret...
— Entre els mortals ja la justicia impera;
tot ho regeix una moral severa
y un anàlisis fret.

Cad'home es un Arístides. La dona
— caduna una Lucrecia — es pura y bona;
tot cor es gran y fort.
Els ciutadans són tots irreprotxables
y las institucions immillorables.
— ¿Donchs las passions?— Han mort.

La humanitat es sabia y redimida.
— Donchs sols li resta hermosejar la vida
ab l'Art. — Tot s'ha agotat.
S'ha agotat la Bellesa. Ja la forma,
el ritme, el so, la idea, tot té norma;
tot es dit, tot créat!

L'estètic sentiment en sa dalera
ha devorat temps há la gama entera
de las grans sensacions.
— Llavoras, sóu ditxosos! — Molt ditxosos!
y va fer dos badalls... llarchs, magestuosos
com d'avench sense fons.

II

Un gran terrabastall s'alsà tot d'una
com el torb en la calma de la duna,
com la tromba en el mar.
Aixís de cop-y-volt, á l'impensada,
d'aquella multitud endormiscada
un bramul se va alsar.

Eran uns homes delirants, frenètics,
crispats els punys, els rostres apoplètics,
els ulls guspirejant.
Com si abrusés la febre sas entranyas
van agitar-se ab convulsions estranyas
tot rugint y udolant:

«¡Abaix la ciencia! ¡Mori la riquesa!
¡Que morin la virtut y la bellesa
y el dret y la rahó!
¡Que viscan la miseria y l'estulticia,
la mentida, la guerra y l'injusticia,
el crim y la passió!

— ¿Són boigs? vaig preguntar, ab la mirada
seguint aquella turba enfurismada
com corrúa infernal.

—Nó, no son boigs.—¿Donchs de quin mal pateixen?
—Nó hi há boigs ni malalts... Res; s'aburreixen.
Aquèt es el seu mal. »

S'aburrian, pobrets! Tots eran sabis,
tots eran rics, tots sants... y dels seus llavis
eixían sols llaments!

Per ells la vida no tenia penas,
secrets la realitat ni'l temps cadenas;
eran omniscients!

Omnipotents com déus, tot ho sabían,
ho possehían tot... mes s'aburrian! —
¡Estrany, estrany destí
el de la humanitat! Adalerada
buscar el bé, y al cim de la jornada
trobar l'enuig sens fi!

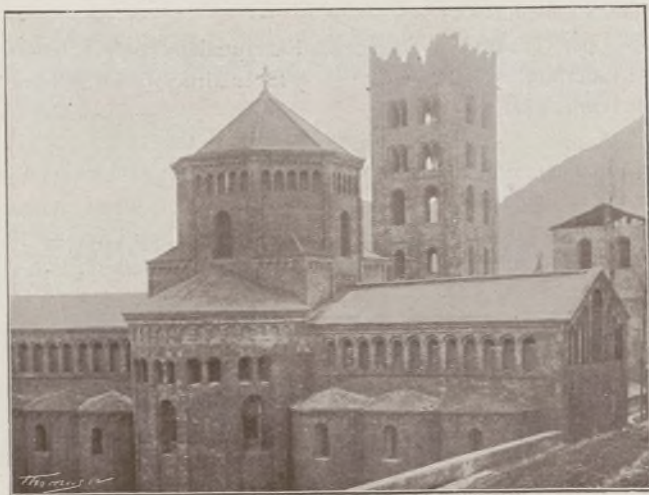
III

Sempre oscilar entre el dolor y el fástich,
sempre en el vas del idèal, per cástich,
l'aburrimient al fons!..
¿Perquè donchs tant afany, tanta fatiga?
¿Ningú'm dirá el perquè, siga quin siga,
de tantas ambicions?

¿Quín es el fi d'aquesta lluyta horrenda,
encarnissada, bárbara, estupenda,
que tot lo nat somou;
cada dia sens treva renovada,
qu'apareix d'hora en hora disfressada
ab un nom sempre nou?

Lluyta — y sens fi — per l'existencia,
lluyta per la bellesa, per la ciencia,
pel dret, la veritat,
el plaher, la justicia, la ventura...
Y una veu retronant desde l'altura
«¡PER LA LLUYTA!» ha cridat.

APELES MESTRES

«MONASTIR DE RIPOLL»

Pirineu Català ⁽¹⁾

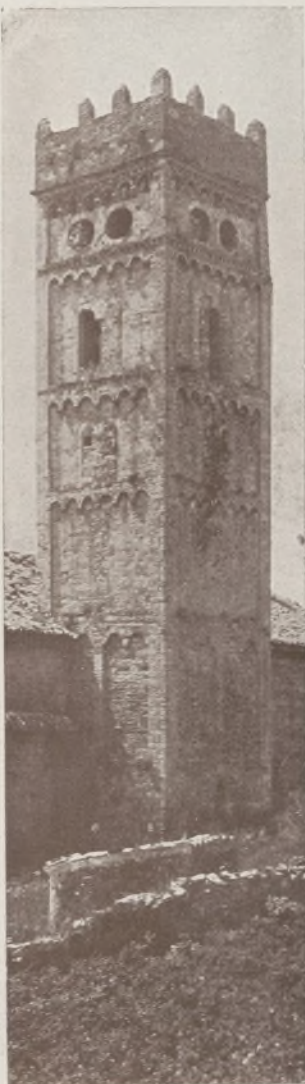
QUAN aquestes ratlles arribin als nostres llegidors, ja deurà fer bon trós de temps que'l llibre del que tractarém haurà vist la llum. — Mes com sigui que'l bon reclam ha de ser de durada i no pas de bursada, resignats amb el retràs que portém en l'excursió que fa el **Pèl & Ploma**, de 1901 a 1902, publicarém el gravats extrets del *Pirineu Català* i les lloances que's dehuen al nostre estimat *enemic* en César August Torras. — I així d'aquesta enemistat, vol i val una curta explicació: vers els anys de gracia en els que'l catalanisme no sent de cap color, encara podie ser-ho de tots, un quants amics fundaren una associació d'excursions que *naturalment* al poc temps tingué la seva escisió. En César August Torras era un fort pilà de la vella roca i jo un feble enganxat de la escisió; al inscriurem per casualitat en l'associació dissident, m'ensinistraren en un odi doctrinari, d'aquells que's conrehuen am la poca solta de la primera volada; era cosa de negar el saludo als de la societat condemnada i així vareig guardar un rencor africà a molts bons amics de després, no més que per seba de novici. — Vet-aquí que al poc temps d'exercir de dissident, me vaig trobar jo trist acompanyant d'una excursió gastronómica, amb en César August Torras que junt amb en Massó feien les primeres fotografies publicables, al mes de Janer i dal d'un cim plé de neu. Nosaltres sortiem i tornavem a una fonda mes o menos confortable; ells, ja feie temps que vivien soplujuts en un cobertís sense caliu. Al toparse les dugues colles d'

excursionistes, els de l'arrós entre'ls que jo formava i'ls de les fotografies enemigues, casi bé no'ns saludárem i si algú signe sociable's cambiá, més aviat fou escisioniste qu'altra cosa. — La meva candidatura com a membre de la directiva del arrós, perillá bon xic devant de la contemplació en que'm sosprengueren els dissidents, després de la topada am la colla den Torras; jo sentie la nostra inferioritat i'l cor se m'en anava a volguer ser d'aquells sers aborrits que jo admirave precisament perquè'l

nostre reglament no'ls reconeixie el dret a la vida. Venie a ser com una mena de desitj d'anar a l'Infern, mentres fos en bona companyia.

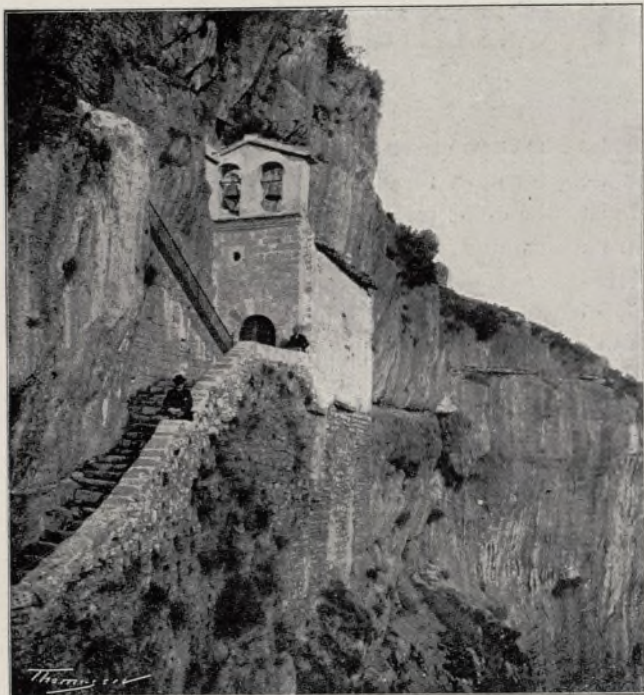
Els anys han passat, i'ls meus antics amics s'han fos o han tornat al no res del que sortiren; l'un, torna a fer colecció de sagells, l'altre pindoles de goma, el de mes enllà, es de l'Ateneu o d'en-lloc, més en quant als enemics del cim de la montanya nevada, tots ens habem tornat a trobar, tant bon punt la primera nevadeta ha caigut als nostres caps.

Per xó, per aquest incident personal, del que'l públic d'amics poc se'n cou, admiro doblement la guia den César August Torras; desde tots els anys de rancunies sense solta, ell ha anat fonamentant la construcció d'una casa quina part arrodonida, feixuga, complerta i habitable, ofereix als seus paisans i als amics de la seva terra; durant

«TORRE ROMÁNICA DE MOLLÓ»

(1) Guia itinerari del excursionista a Camprodon, per César August Torras, 150 itineraris, 210 fotogravats, 3 perfils de muntanyes, 8 mapes. Clixés Thomas. Estampa de «L'Avenç» Barcelona - 1902. Un volúm de 643 pàgines, que's pot subdividir en quatre parts.

«SANTUARI DE LA VERGE DE MONTGRONY»

tot el temps en que jo sols ne tenie la visió d'un seba fent fotografies a dalt d'un cim cobert de neus de Janer, ell feie una de les obres mes fortes pera la salud d'un país, am la descripció de *l'ossamenta*; perquè si s'admeten comparances, aixís com els poetes son els nirvis d'una terra, les montanyes ne son l'aguant, l'ànima sòlida: la que sense un cert volúm, alsada i extensió, no por aguantar cap ànima moral per feble que sigui. L'obra den César August Torras, ens ensenya que les nostres montanyes son de bon esser i que sols falta trepitjarles sovint, sortint de les fondaries i calitxes de les planuries, per assolir la salut i ben estar a n'el que dehuen aspirar tots els estandants d'un país, a no ser que siguin suicides.

Ademés, la *Guia del Pirineu Catalá*, dirá fora d'aquí, que si tenim coses antigues que s'esfumen, encara hi han cims alts i de bona vista, en els que's poden construir palaus i pacífics castells maravellosos.

I com podrie ser que'l bon llegidor fos excessivament *pau* dec' dir-li, que

la guia den Torras no tira gens per els cims i eterniments del autor de les ratlles anteriors; lo que'l comentariste hi veu, ho deix en Torras entre les lletres escrites i aquestes, acompanyen al excursioniste tant bé si es dels que van per els cims dominadors de desertes comes, com si es de'ls que en les planes rebullint humanitat, udolen cap a les alsades que s'oviren mes enllá dels cims i que per aital desitg, necessiten saber aon trobar bona taula i bon repós. Seriament, la guia den César August Torras es tan útil pera'ls excursionistes que miren en terra, com pera'ls que llensen llambregades ben en l'aire.

En quant a les condicions materials de l'edició, fore inútil insistir si tots ens sentissim espontaniament admiradors de lo bó que's fá en la nostra terra, mes com sigui que l'experiencia'm dona autoritat pera poder de-

mostrar tot el contrari, apoiantme en fets indiscutibles anyadeixo la meua veu individual al chor d'alabances polifóniques qu'entonarán els francesos, alemanys i fins els inglesos que estiuejen en el Pirineu que se'n pot dir *nostre*, deslliurats del roig i sec Baedeker carrilaire o del carrincló Joanne, que fins ara han guiat als viatjers per les fondes, deixant les fondalades. — M. U.

«GORC NEGRE D'EROL»

Nit d'Agost

EL cap-vespre era bascós. Per dins l'acubada vall no hi corria ni un petit halé de vent: el suau i teb embat mancà de pronte i la Natura va romandre muda, tant callada, que fins els alts i ramuts polls de la Bassada quedaren quiets com si dormissen sens respirar, no s'hi sentia la sorollosa ballugadissa que fan les fulles quant l'oratjol les fa ballar com a trompitxols.

El sol cremava, l'aire era espés i en el cèl hi havia negres bubotes aquí i allà; i la calitja rossegantse pels vesants de les montanyes, s'inflava i s'estenia, emboirant tota la vall, semblant a la blanquinosa polsaguera que s'alça en els camins quant hi passa el bestiar. Tot era sec, polsós i brut, fins el perfil de la serra i l'horitzó i els camps i els casals i els arbres. — Els pobres arbres de fulles mosties, esgrogahides y mitx mortes, amb el fruit verdós, escaldat y pansit.

S'acabà el día sense agonía, ni daurats celatjes en el ponent, ni cambis ràpids de llum a fosca, ni delitosa frescoreta després de tanta sequedat. Els camins, les cases i les parets, la rostollada dels camps, l'aire i el cèl tot era igual, confós, monoton y esblancahit, sense notes ni accidents, com el caos de la terra, sols

«IGLESIA DE SANT ANIOL»

s'hi veia la faixa tosca del serral. Amb el cos abatut i aglassat del cansament de no fer res i el cervell pesat, boirós, amodorrat i emperesit de la calor, vaig partir a pas de bou pel caminó qu'atravessa el figueral, fins arribar devall l'ombrívol ramatje dels platers i polls de la torrentera. Retut m'hi volia asseure per descansar sobre les pedres de la vorera, però foren tant calentes que bofagaven i además el baf que s'alçava de la terra assedegada no'm deixava respirar. Men vaig tornar cap a la tanca aont hi ha l'era, la barraca, les garberes i el molinet d'aubons i canyes en el cim d'una figuera, el sol arbre que s'hi troba en tot el tros. Al arribarhi aniquilat, abatut i avorrit, me dexí caure sobre un gran munt d'estufada palla d'ordi i vaig quedar d'espatlles mirant el cèl.

No s'hi veia un nuvolet, ni una taca, ni una clapa, sols s'hi destriaven els revexins de la correra de Sant Jaume, com borralls de cotó fluix. Estava clar, net, estirat, de color blau molt blanquinós, amb un ruixat de punts de llum color de foch, lluhint, ballugantse, pipelletjant, uns més lluny,

«FRAGMENT DEL PORTAL DE L'IGLESIA DE SANT GENÍS LES FONTS»

altres més prop i entre els més grossos i brillants a milions els més petits, fins esvahir-se en polçim d'or dins l'indistint llunyadà del firmament.

Sens voler contemplava embadalit les inmombrables estrelles i planetes que a la feble vista semblan clavades, fices, inmutables, i en realitat se mouen, giran i voltan sens parar mai i s'aguanten i no cauen de l'espai; i darrera tants estels n'hi han encare d'altres; ¿qui sab quants? — Mons i mons qui estant poblats de milions i bilions de sers vivents; mons i sers ordenats i dependents de la llei del Criador!

S'era fet tard, i al esvahir-se la calitja y el baf del terrer, se sentia l'agradosa frescoreta de les nits d'estiu a la montanya, suau serena que'm besava amb delicada dolçor.

Baixant els ulls a la terra vaig ovirar al meu costat el rotlló escorsat de l'era de argila blanca, voltada de palla rossa, com les garberes de més enllà i el rostoll del sementer, fins a la fosca i recta paret de l'hort, llarc cinturó qui tanca una tira de negres ombres, altes, grosses, intenses, de formes diverses ben conegudes, com que les miramb sol i en fosca desde ma infància. Si de tant en quant men vaig a trescar i correr per les ciutats, a la tornada, tal volta hi venc un poc canbiat, però les ombres son les mateixes, no muden mai: Aquella redona de la ma esquerpa, com una bolla de

«PORTAL DE L'IGLESIA DE LA TRINITAT, DE BELLPUIG (PIRINEUS OR.)»

«TORRA DEL RELLOTGE, D'ARLÈS DEL TECH»

gegant es el lladoner d'Els Déumes, vell centenari qui enguany comença a mostrar el cap pelat; les airores i abrinades de perfil delicat qui, com les agulles de la Seu, acaban en punta fina, son les dels llores de dins l'hortet de mes recorts, aont cantan els rossinyols la primavera; les esbeltes i primes del seu costat son dels ciprers del caminal; després segueix un embull dels noguers i altres arbres, vora les linies regulars amb perfils rectes del casal, en mig del que hi ha petits quadrats lluminosos i daurats dels que surten raigs de llum qui banyen d'argentina claror l'espés fullatge del lladoner de davant, augmentant la negror dels voltants. — A l'altre banda de la casa, seguint la paret de l'hort, venen les formes vulgars de la tira de morers y de l'espessura de figueres i fruitals; i en últim terme s'hi descubreix la linia acartronada del serral, retallat sobre el blanquinós horitzó, ab perfils d'arbres aquí i allà sobre la carena.

Al mateix temps arribava a mes orelles el so monoton i acompassat dels picarols del remat, i els bels planyívols i escanyats de les ovelles qui belaven de set, per no haver trobat aigua a la cequia del Pollar; el cant viu i distint de sabal-li, *tiruli, tiruli*..... mentres passava volant cap a la planura; el melangiós i pausat del mussol posat entre les rames del garrofer de més aprop; i el rítmic i vibrant, tant prest fluix i apa-

gat, com représ i multiplicat, inacabat i persistent, immediat i llunyà, de mils i mils de grills qui entonaven el cor, en la bella sinfonia de les clares nits d'estiu.

Seguí aquella harmonia i les intenses ombres i els clars obscurs dels objectes que colombrava per la terra i l'agradosa frescoreta de les clares nits d'estiu i el brillar de les estrelles dins la blanquinoso blavor del cel, fins que per demunt el meu cap va lluir la resplendor d'una naixenta aubada al començar el nou dia amb sos treballs i afany, i darrera la cortina de claror, els altres mons, encoberts a ma mirada, continuaren rodant indiferents, tranquils, inalterables seguint el seu destí.

Al anarmen de l'era jo pensava: ¿Els sers que habiten en els demés planetes serán com naltros, esclaus tota la vida, de sos treballs i afany?...

JOAN ROSSELLÓ

Son Forteza d'Alaró 1902

«DETALLS DE LA XEMENEIA DEL CANIGÓ»

Teatres

S'ANUNCIA la vinguda a Barcelona, de les eminències teatrals que segueixen, contractades casi totes per l'empresari senyor Da Rosa. A principis de Novembre, en Le Bargy i Mlle. Bartet, *sociétaires* vritat, de la *Comédie française* i no de les companyies falses com els pobres passavolants anunciats moltes voltes, en detriment d'ells i de les empreses.

Vindrà després en Coquelin *Ainé*, que donarà algunes representacions i finalment M. Antoine i la seva companyia actual, en la que figura l'actriu Laparcerie. Aquest, donarà unes deu representacions per Abril.

Se diu també, que vindran en Zacconi, no se sab a quin teatre i potser mes tard la Réjane abans d'embarcar-se altra volta cap a Amèrica.

De'l que no's parla i pot ser ningú hi pensa, es de la miseria de teatres en que's quedarà Barcelona si's tira a terra'l Principal i amenassades com están les semi-barraques que al ensanxe fan de colisseus destinats a acullir-ho tot, desde'ls concerts mes refinats, als melodramas mes atrocinats.

En cambi, tenim dos torins i dos frontons, qu'están donant les últimes *boleas*.

«PORTADA DEL MONASTIR DE RIPOLL»

IV ANY PÈL & PLOMA IV ANY

OBLIGATS per el favor constant del públic, a publicar el **Pèl & Ploma**, am serietat i regularitat, aprofitém gustosos l'ocasió de prepararnos, oferta per un cúmul de circumstancies, baix la forma d'un considerable retràs irremediable. — Am la proximitat del any nou, emplearém les senmanes que'ns en separen en organisar els molts materials que tenim reunits, i anar fent sortir la nostra publicació am tota la regularitat possible per anys naturals, o sigui de Janer a Decembre. D'aquí al Janer de 1903, donarém senyals de vida amb un calendari de paret dibuixat per en *Ramón Casas*, quina primera fulla contindrà les condicions administratives de **Pèl & Ploma**, que continuarem publicant en la forma actual, esceptuant les cobertes que serán d'un magnífic paper anglés, i els fac-símils dels que'n *regalarém* un a cada número, o siguin *dotze fac-símils* al any. — Al mateix temps, pera donar mes amenitat a les il·lustracions sense disminuirne'l valor artístic, dexarém les monografies qu'eran la nostra regla durant l'any qu'acabém amb el present número, am tot i continuar la reproducció d'obres noves i la lloansa d'artistes coneguts, tan nacionals com estrangers. Els preus, continuarán sent els mateixos, o siguin:

10 pessetes a Barcelona.

12 pessetes en tot el demés d'Espanya, (Gibraltar i Portugal compresos).

12 francs en tota l'unió postal universal.

Els tomos publicats, costarán desde primer de Janer 1903:

15 pessetes, enquadernats i enviats per el correu, per tot Espanya i

15 francs, per tota l'unió postal universal.

El pago de la suscripció, deu ser per adelantat.